

Tabán

— Rexa Rezső barátomnak —

Ma már csak emlék. Szertefoszlott álmom.
Egy dal, kis mese, hogy volt a világon.
Dült fal, lámparones, kis ablak betörve:
E pillanatban ez van csak belőle.
Büszke, új város lesz itt nemsokára,
Vén poéta szív gondol csak reája:
Lesznek-e olyan boldogok, mint a holtak,
Kik egyszer itten—oly boldogok voltak...

Farkas Imre

Tabán

Részlet Rexa Dezső és Somogyi Aladár mostmegjelent könyvéből

A XVIII. század vége nagy fordulópont itt nálunk minden tekintetben. Amint a szellemi élet lendületet vett, úgy emelkedett az a magyar közélet is. Pest a viszonyokhoz képest, mondhatnók, csaknem hírtelen, nagy kereskedelmi várossá lesz — természetesen, hogy ezzel Tabán elkezd süllyedni, míg nem hírhedt lesz, mint az erkölcstelenség és a bűn szemyes tanyája.

A déli nép vérmérséklete, az ifiasszonyok, leányok tűzről pattant üdesége, szépsége, azok fényűzési vágya, hiú tetszelgése, a vagyoni állapotok lassú romlása — aláásta az erkölcsi érzetet, amelyet az előkelőbb városrészek fiatalsága, de idősebbjei is szívesen használt ki, úgyhogy ettől kezdve egészen addig az időig, amíg a Tabán rendezéséhez nem kezdett a főváros — ez a városrész Pest-Budának, majd Budapestnek erkölcsileg legsüllyedtebb városrésze volt.

Az a Tabán, amelyet **mi ismertünk, 1810.**

után épült.

Az akkorában igen olvasott „Hazai 's Külföldi Tudósítások” ugyanis ez év szeptember 8-án megjelent számában ezt a hírt vitte világgá:

September 5-dik napja szomorú emlékeztetül leszen Buda városának históriájában; mert délután, midőn épen nagyobb része a' Városnak ebédelne, a' Rátz városban tűz támadott, és részint a nagy szárazság, részint a' nagy szél miatt olly hirtelen és olly messzire elterjedt, hogy az említett Rátz városnak nagy része, a' Duna parton a' Vár alatt álló Sorház, a' halászáros, a' Királyi Magazin és Prófuntház, a' Vizi városnak egész a' Capucinusokig terjedő része a' tűznek prédájává lett. Rettenetes volt ezen tűz, azért kiváltképpen, hogy az utcák szűkek lévén, 's a' házak szorosan egymáshoz ragadván, segíteni lehetetlen volt. A' Catholicus templom Tornyával együtt, az Rátz templomnak pedig Tornya meg maradván, mind a' kettő belső készülleteivel földig égett stb...

A fékevesztett elem rengeteg áldozatot követelt. Négyszáznál több ház lett hamuvá, közel ötven ember vesztette életét.

A nádor, akinek különösen nagy kedve telt abban, hogy Budát, de különösen Pestet széppé varázsolja, minden elrendelt arról, hogy az elhamvadt Tabán mielőbb újra felépüljön, lehetőleg, az akkori idők fogalmai és ízlése szerint széppé legyen.

Ekkor épült fel a **mi Tabásunk.**

A délvidéki nép házépítő ízlése. a török és a szerb szokás és divat szerinti ósdi házak helyébe a kevés módú építkezők építészeti és ítéseti szempontjainak megfelelő,

B.W. 1934 X. 11. 6.

ugyan keveset jelentő, de kedves kis házak épültek.

Tabánnak utcátípusát nem ismertük. Minden utcájának más volt a képe. Két legforgalmasabb útvonala: a Krisztinavárosba vezető Árok utca és hegynek emelkedő Hadnagy utca a legrendezettebb volt.

Az Árok utca néve emléke az Ördögárok-nak, amely mindaddig, amíg úgy egészségi, mint városrendezési szempontból szükséges lett, hogy befedessék, erre vonult. A rendes viszonyok mellett felettébb ártatlan és jámbor földmélyedés — a régente gyakoribb felhőszakadások idején a városrészre szörnyű veszedelmet jelentett. Az 1875. június 26-án kitört rettentő zivatar nem sokkal kisebb áldozatot követelt Buda városától, mint akár az 1810. évi tűzvész, vagy az 1838. évi nagy víz.

Az átkozott Ördögárkot 1873-ban kezdték befedni s az, hosszú és nehéz munka után végre be is fejeződött s ma nem tudunk róla egyebet, mint amit a régi történetek dunai nyílása és az Árok utca neve beszélnek... 1878. májusára az egész Ördögárok tabáni része be volt fedve s így keletkezett a legjártabb tabáni utca: az Árok utca, mely természetesen elég széles is volt.

Ha jellegzetesét keressük ez utcákban, úgy azt csak a kövezett hepe-hupákban, a zeg-zúgokban találjuk, de mint ilyenek aztán valóban tipikusak...

És mint ahogy kevésbé tipikusak voltak a tabáni utcácskák és terek, annál inkább tipikusak voltak azok, akik azokon jártak.

Akik egy századdal előttünk itten laktak én azt hiszem, nem nagyon érezték a roman-

tikát. Kenyérkeresők voltak, verejtékezzve, szerezték meg iekete kenyereiket, azt a nagyon szárazat.

A régi időben egy valaki lett volna csak, akiről sok szó esett volna e könyvben, na!... Tabánnak oly alakja lett volna ez, ki a világ-romantikában egyedülálló hős: egy korszak nagyvilági társadalmának éppenúgy áhitott, mint irigyelt lovagja. A rizsooros, magas hajdíszerű, pirosra festett, angol flastromos legyecskével érdekesebbé tett arcú hölgyek áhitotta, meg a kis, kunkorodó copfos, bukli, csavart kráglis urak által oly fenn irigyelt Seingalti lovag, Giovanni Jacopo Casanova — lett volna ez!

Igen, igen, a híres — vagy hírhedt, ha úgy tetszik — nagy szerelmes lett volna egy időre a nagy világtól rejtőzködő kis Tabánnak vendége, aki, mint közismert nagy kópé, a velencei Doge-palota félelmes ölmötös börtönéből kerekelt oldva — állítólag egyenesen ideszökött a Tabánba, ahol Kosztits Péter uram hadnagy-utcai vendégfogadjában (vannak, akik Kosztits uramat becsületes hentesmesterként tisztelik s mondják, hogy annak a házában) húzta meg magát — s e bujdoklás unalmát azzal üzte volna el, hogy a fogadós csinos kis fruska leányát magába hódörítette és a többi... volna, volna...

Fenyő Miksa, ez a szép szellemű realista, aki külön tartja be hivatalos óráit, mint schönggeist és külön osztja be magának az órákat, mint gyárak főnökök gondozója — egy szép könyvben megírta, hogy bizony csak egy kedves, hangulatos legenda az egész Casanova emlék.

De aztán meg — az emlékezések úgy

szólnak, hogy a nagy amorózó a szomszédos Rác-fürdőben fürdőzött a — kínzó podagrája miatt... De, így igazán utasítsuk vissza ezt a Casanova legendát; mert még a szerelmes Jacopot vállalnánk valahogy, de a podagrását már egyáltalán nem...

A XIX. században a Tabán lakói már vegyesebbek lettek. Buda városiasodása, a közeli hajóhid, mely összekötötte az egyre élénkülő Pesttel és maga a változatosabbá lett élet — sokféle embert hozott ide is.

Míg az őslakók, elenyésző csekély kivétellel, magyarra formált rácok és svábok voltak, a városrész népe olybá tűnt, amilyen nem találhattál a Krisztinavárosban, a Várban, meg Újlakon, de még a közelebbi Vizivárosban sem. Halhatatlan senkik voltak ezek. Emlékezzünk csak vissza azokra, akiket magunk láttunk a kanyargó utcákon járva, láttunk a házak előtt, az árnyas udvarokban tereferélve, vagy a kis kocsmákban egyedül elüldögélve a boroskancsó s a kis pohár előtt...

Az az utcákat rovó szál cigány, aki ália alá szorítva a szárazfát, reszelte állandóan a „Sujt az átok, mert szerettelek”-et. (Mást soha, mert mást nem tudott...) A tengerész-allűrökkel délcegen járó dunai hajóskapitány ama megérdemelt nyugalomban, amelyet — a szerdía alatt (közismert bormérőhely volt a Hadnagy utcában) töltött el: az öreg Potorisics bácsi. Ő volt az aki 42 évi hajóskodása alatt — mint mondá — csömört kapott a víztől és azóta utált minden folyadékot és egyedül csak a bort szenvedhetné. A minden tabáni lovagok tiszteletének nemes tárgya, a „Tabán pacstirtája” — az egykor szebb napokat látott bécsi énekesnő, aki a

hatvanas évek gassenhauereit zengedezte tűzzel és bájjal, meg az ócska Bäuerle nótát: „Es gibt nur a Kaiserstadt, es gibt nur a Wien”. Hát Poldi bácsi, a soha négyszázötven éve nem látott és mégis 450 éves Mély pince kocsmá gazdája, aki kocsmájának legjobb cégére vala. Az éjbe borult tabáni utcákon járók jól ismerték azt az imbolygó fényfoltot, mely másfél lépésnyire világosra festette a járdát és a villamoslámpák gyér világát pótolta a rossz kövezeten. Mindig egy ház kapunyílásán jelent meg, aztán lassan megindult a fény és lelopakodott a lejtős utakon a jóvilágítású nagy térig, annak sarkán megállt, egyhelyt maradt s indult aztán vissza, míg ismét el nem tűnt ugyanabban a kapuban, amelyből az imént előbukkant. E fény mögötti sötétség elrejtette Rudi bácsit a kitűnő Albecker közkedvelt háziszolgáját, aki a kocsmá jókedvre hangolt stammgastjait segítette le a meredek úton a jóvilágítású, síma főtérig.

Szinte a romantikába burkolt Tabán tipikus alakja a városrészes jószágos apátplebánosa, az aranymisés, a valódi áldozár-filigrán, akit mintha ittfelejtettek volna régi századok s hangulat elleni bűn, hogy ma már nem járhat csattos cipőben, rizsporos, yuklis hajjal... Aztán a Tabán fanatikusa, a nagyramagzott, szikár író, aki a Tabán nélkül nem lett volna író és aki nélkül a Tabán — nem lett volna Tabán; és a másik író: éppen ellentéte, a monoklis kis gömböc, aki regényt is írt „Tabán” címen, s a harmadik író, aki ebbe a regénybe beleénekelte... Hát a „tabáni pajkost” kifelejtethetem-e?

Ezek és ezek szelleme lebegett az utcákon és a tereken. Mert azok a bentlakók,

akik ott születtek, ott éltek és ott voltak meghalandók, valami különösképen már átvándoroltak az újvilágba, a modern Budapestre s nem voltak többé tabániak, de budapestiek, ha tabániaknak is voltak beírva a fővárosi törvényhatósági tagválasztók listájába... Mégis csak jöttmenteknek számítottak valahogy ottan.

Ilyen bolondos, játszi kedvében volt az a vén Tabán — keblére ölelte és a magáénak mondta a Margitsziget lakóját — s megtagadta a maga szülőiteit...

Még a háború előtti és alatti időkben volt ott sok öreg néni, bácsi, a kapuk előtt; még volt itt-ott egy zenélőóra, mely ha elütötte az órát, eljátszotta a Norma-áriát, amivel valamikor Schodélné aratott tapsokat és volt még néhány üveghangú zongora, vékonylábú spinét, amin verte valaki a ma már sehol sem hallható „Szűz imáját”, meg a „Fleischhacker-valcert” vagy talán a „Hajmási Péter, Hajmási Pált...” De az öreg néni és az öreg bácsikat fényezett deszkakoporsóban kivitték már a házakból s a zenélőórát megvette a pesti antikvárius. A zongorát a nagy szükség idején — nem adott senki érte semmit — fel kellett aprítani tüzelőnek és a fehér tüllfüggönyös, muskátlis ablakokon át nem lehetett utóbb hallani mást, mint Filótás Lili csengő bmondásait, Vízváry Mariska kitűnő főzőreceptjeit, az „Alibabát” és azt a valószínűleg igaz tény, hogy Londonban hej! van számos utca... A Rádió birodalma lett. Az alacsony ablakokon át bömbölt ki a lakóhegyi szózat és dana, amit a jámbor előfizetők — ha már megfizettek érte — ki akartak olyan hangosan élvezni, amilyen hangosan csak lehet...